

Aldona Nawój-Śleszyński

Współpraca Zakładu Prawa Karnego Wykonawczego Uniwersytetu Łódzkiego z polskim więziennictwem

1. Wstęp

Współpraca między różnymi instytucjami sprzyja ich postępowi, rozwojowi, wzbogacaniu. Trudno sobie wyobrazić instytucję, która istnieje tylko sama dla siebie, nie oddziałując na otaczający świat, nie czerpiąc inspiracji twórczych z faktu bycia częścią większej całości (społeczeństwa), w której to części w sposób mniej lub bardziej widoczny, spektakularny na siebie wpływają. Kiedy myślę o dwóch instytucjach, jakimi są więzienia i zakład naukowy prawa, w szczególności zakład prawa karnego materialnego i zakład prawa karnego wykonawczego, to na pierwszy rzut oka wydaje się, że są one od siebie oddzielone, w żaden sposób nie mogą na siebie oddziaływać. Różni je przecież nie tylko przestrzeń, w której egzystują, ale przede wszystkim wartości, na podstawie których są członkami tych społeczności, w których pełnią odmienne role społeczne. W więzieniu przebywają osoby skazane na karę za przestępstwa na podstawie prawa stanowionego, które zrodziło się w umysłach uczonych, w zupełnie innej instytucji. Prawo nie tylko wyznacza rolę osób uwięzionych, ale również wskazuje sposób postępowania z tymi osobami przez kadrę penitencjarną. Kara pozbawienia wolności wykonywana jest w instytucji, którą określa się mianem zakładu karnego. Coraz częściej zakład ten ma wyznaczony przez ustawę cel. Kadra penitencjarna ma obowiązek go realizować na podstawie przepisów prawa karnego wykonawczego – zainteresowana jest tym, aby te przepisy sprzyjały realizacji tego celu. Nieobojętna jest również dla nauki i twórców prawa karnego, w szczególności prawa karnego wykonawczego, wartość instrumentalna prawa, które tworzyli, a mianowicie, czy przynosi ono zamierzone skutki, czy być może należałoby je dostosowywać do zmieniającej się społecznej rzeczywistości. Z drugiej jednak strony ci, którzy stosują to prawo,

czyli kadra więzienna, posiadają bagaż doświadczeń, niekiedy postrzegają potrzebę zmian, usprawnień, modernizacji prawa przez nich stosowanego. Istnieje taki, nierzadko funkcjonujący pogląd, że kadra zakładów karnych jest powołana tylko do tego, by prawo stosować, nie myśleć lub inicjować jego zmianę. Nic podobnego. Właściwie w tym momencie jest miejsce na współpracę, współdziałanie praktyków penitencjarnych ze światem nauki, twórcami stosowanego prawa. Jeśli jednak będzie współdziałanie, współpraca między tymi dwoma instytucjami, to postęp w unowocześnianiu szczególnej instytucji, jaką jest zakład karny, będzie w perspektywie czasowej widoczny. Kadra naukowa, która tworzy prawo, udoskonala go (choć nie bez wpływu na prawo karne są działania polityków i urzędników nierzadko niekompetentne, stąd częste zmiany prawa karnego) oraz kadra, która stosuje to prawo, może nawzajem obdarzać się wartościami, które będą sprzyjać kształtowaniu nowoczesnego, humanitarnego, ludzkiego więzienia.

Te refleksje są tylko wstępem do głębszych rozważań z perspektywy retrospektywnej o współpracy i współdziałaniu dwóch instytucji: Zakładu Prawa Karnego Wykonawczego Uniwersytetu Łódzkiego z więziennictwem, a w szczególności Okręgowym Inspektoratem Służby Więziennej w Łodzi, który to w roku 2016 obchodził XX-lecie powołania do życia (ustawą z 26 kwietnia 1996 r. o Służbie Więziennej – tj. Dz.U. z 2002 r., Nr 207, poz. 1761 ze zm.).

Wszelkie jubileusze mają tę cechę, że niczego nie kończą, ale pozwalają spojrzeć wstecz, by po lekcji minionej przeszłości poprawić skuteczność tych instytucji, która będzie widoczna na następnych jubileuszach.

Współdziałanie ze szkołami wyższymi i placówkami naukowymi należy do ustawowych zadań Służby Więziennej, które to zadanie po raz pierwszy zostało zapisane w art. 1 ust. 4 ustawy z 26 kwietnia 1996 r. o Służbie Więziennej¹ oraz w art. 4 ustawy o tym samym tytule z 9 kwietnia 2010 r.² To współdziałanie nie zostało dookreślone w innych aktach prawnych oraz w komentarzach tej ustawy.³ Jednak aktualnie współpracę więziennictwa ze szkołami wyższymi obserwuje się w licznie organizowanych konferencjach naukowych poświęconych problematyce penitencjarnej organizowanych na różnych szczeblach jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, organizowaniu studiów podyplomowych przez niektóre uniwersytety dla kadry penitencjarnej, naukowych studenckich kołach penitencjarnych, które dosyć często odwiedzają zakłady karne, licznych publikacjach naukowych w postaci artykułów, monografii z zakresu wykonywania kary pozbawienia wolności, które powstały na podstawie badań empirycznych przeprowadzonych przez naukowców szkół wyższych itp. W wielu przypadkach współpracę pomiędzy więziennictwem a szkołami wyższymi regulują porozumienia podpisane przez władze tych instytucji. Porozumienia o współpracy są podpisy-

1 Ustawa z dnia 26 kwietnia 1996 r. o Służbie Więziennej (t.j. Dz.U. z 2002 r., Nr 207, poz. 1761).

2 Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. z 2010 r., Nr 79, poz. 523).

3 Por. T. Przesławski, *Służba Więzienna w Polsce. Administracja i podstawy działania*, Warszawa 2014, s. 73.

wane przez rektorów wyższych uczelni, a dyrektorami pojedynczych jednostek organizacyjnych więziennictwa albo dyrektorami Okręgowych Inspektoratów Służby Więziennej.

Współpraca Zakładu Prawa Karnego Wykonawczego Uniwersytetu Łódzkiego z więziennictwem łódzkim ma odległą, bardzo bogatą oraz jedyną w swoim rodzaju oryginalną historię, bo sięgającą drugiej połowy lat pięćdziesiątych ubiegłego stulecia. Zrodziła się ona w okolicznościach, gdy powstawały warunki przeprowadzania reform w polskim więziennictwie, kiedy to Centralny Zarząd Więziennictwa w Warszawie zwrócił się do środowiska prawniczego Uniwersytetu Łódzkiego o pomoc w realizacji tej idei.

2. Początki współpracy Zakładu Prawa Karnego Wykonawczego z polskim więziennictwem

Największe zasługi w zakresie współpracy Zakładu Prawa Karnego Wykonawczego w Łodzi z polskim więziennictwem należy wiązać z osobą prof. Emila Stanisława Rappaporta⁴, który sformułował w okresie międzywojennym ideę wyodrębnienia przepisów dotyczących wykonywania kar i innych środków penalnych w odrębny, samodzielny akt prawny rangi ustawowej pod nazwą *Kodeksu Karnego Wykonawczego*. E. St. Rappaport był zafascynowany ideą koncepcji kodeksu karnego wykonawczego⁵. Idea ta przez długie lata nie znalazła uznania i zrozumienia. Autor tej koncepcji lansował ją konsekwentnie w okresie powojennym⁶. Dopiero po 40 latach od zgłoszenia takiego wniosku⁷ idea E. St. Rappaporta została urzeczywistniona 19 kwietnia 1969 r., kiedy to sejm uchwalił ustawę Kodeks karny wykonawczy, który wszedł w życie 1 stycznia 1970 r. W moich rozważaniach celowo i z rozmysłem akcentuję fakt, że w reformatorskich aspektach współpracy Zakładu Prawa Karnego Wykonawczego Uniwersytetu Łódzkiego chodzi nie o współpracę

4 Więcej o autorze por. K. Pol, *Emil Stanisław Rappaport (1877–1965) uczonec, adwokat, sędzia, karnista, procesualista, kodyfikator, pisarz i publicysta prawniczy*, [w:] *Poczet prawników polskich*, Warszawa 2000, s. 961–980; S. Lelental, *Profesor Emil Stanisław Rappaport – uczonec, kodyfikator, organizator i uczestnik międzynarodowego ruchu naukowego, inicjator kodeksu karnego wykonawczego, kierownik pierwszego w Polsce Zakładu Prawa Karnego Wykonawczego*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, Nr 98, s. 5–22. s. 5–22.

5 S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy – idea i droga do uchwalenia*, [w:] S. Lelental (red.) *Dwadzieścia lat Kodeksu karnego wykonawczego i perspektywy dalszego rozwoju prawa karnego wykonawczego w Polsce*, Materiały konferencji naukowej, Kalisz 25–27.10.1990, s. 1–14.

6 T. Szymanowski, J. Migdał, *Prawo karne wykonawcze i polityka penitencjarna*, Warszawa 2014, s. 242.

7 Wniosek o wyodrębnienie Kodeksu karnego wykonawczego ogłosił E. St. Rappaport w 1930 r. w rozprawie: Rappaport E. St., *O nowy system ustawodawstwa kryminalnego – Kodeks karny wykonawczy*, 1930.

z pojedynczymi jednostkami organizacyjnymi łódzkiego regionu więziennego, ale o współpracę z najważniejszym organem więziennictwa, jakim był Centralny Zarząd Więziennictwa. Fakt ten świadczy o tym, że łódzkie naukowe środowisko prawnicze, a w szczególności prof. E. St. Rappaport i jego współpracownicy, miało wpływ nie tylko na wyodrębnienie przepisów regulujących wykonywanie kar i środków penalnych w samodzielny akt prawny pod nazwą Kodeks karny wykonawczy, ale również na unowocześnienie więziennictwa polskiego w czasie, kiedy to stało się możliwe, tj. po przejściu więziennictwa w struktury Ministerstwa Sprawiedliwości w 1956 r.⁸ ze struktur Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Wyraźnym śladem podjęcia współpracy prof. E. St. Rappaporta jeszcze w okresie przed powołaniem Zakładu Prawa Karnego Wykonawczego było przyjęcie inicjatywy przedstawicieli Centralnego Zarządu Więziennictwa o współpracy w zakresie zagadnień penitencjarnych. Prof. E. St. Rappaport zachęcony przez władze Uniwersytetu Łódzkiego zorganizował w roku akademickim 1956/1957 specjalny Zespół Badawczy Prawa Karnego Wykonawczego złożony z uniwersyteckich współpracowników, przedstawicieli Ministerstwa Sprawiedliwości, przedstawicieli Centralnego Zarządu Więziennictwa i przedstawicieli Sądów i Prokuratury Łódzkiej oraz z interesujących się danymi zagadnieniami przedstawicieli prawa karnego Warszawy, Lublina i Poznania. Przedmiotem zainteresowania zespołu był w początkowym okresie wstępny projekt Ustawy o więziennictwie opracowany przez komisję Ministra Sprawiedliwości⁹. Nowopowstały (w 1957 r.) Zakład Prawa Karnego Wykonawczego podjął na rzecz więziennictwa szereg ważnych dla niego problemów. Nowa dyrekcja Centralnego Zarządu Więziennictwa wzmocniła współpracę z Uniwersytetem Łódzkim. Na początku grudnia 1957 roku Dyrektor Centralnego Zarządu Więziennictwa wystosował do Dziekana Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego pismo, w którym to formułował postulaty dotyczące pomocy więziennictwu ze strony Uniwersytetu Łódzkiego w następujących słowach: „Doceniając duży wkład w bieżącą praktykę penitencjarną Zakładu Prawa Karnego Wykonawczego pod kierunkiem prof. E. St. Rappaporta – Centralny Zarząd Więziennictwa pozwalała sobie prosić o rozważenie możliwości dalszej pomocy więziennictwu. Pomoc ta mogłaby iść w następujących kierunkach:

- prace magisterskie z zakresu nauki o więziennictwie,
- urządzanie praktyk wakacyjnych dla studentów w zakładach karnych,
- zachęcanie i kierowanie absolwentów Wydziału Prawa do pracy w zakładach karnych”¹⁰.

8 Ustawa z dnia 11 września 1956 r. o przejściu więziennictwa do zakresu działania Ministra Sprawiedliwości (Dz.U. z 1956 r., Nr 41, poz. 188).

9 E. St. Rappaport, *Z działalności Zakładu Prawa Karnego Wykonawczego Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1957–1959*, „Przegląd Więziennictwa” 1959, Nr 4, s. 136.

10 E. St. Rappaport, *Z działalności...*, s. 137 – 138.

Program pomocy i współpracy Uniwersytetu Łódzkiego i Centralnego Zarządu Więziennictwa był realizowany, wzbogacany i wywierał istotny wpływ na reformujące się więziennictwo po roku 1956. Jego efektywność była uzależniona w dalszych latach od tendencji, które się ścierały w więziennictwie tj. reformatorskiej i zachowawczej (represyjnej). Szczególnie ważnym okresem współpracy więziennictwa z ośrodkami naukowymi, które zajmowały się wykonywaniem kary pozbawienia wolności ,był okres, kiedy to prof. Stanisław Walczak pełnił funkcję wiceministra i ministra sprawiedliwości w latach 1957–1971. Przez cały ten okres sprawował nadzór nad więziennictwem, postawił sobie za zadanie zreformowanie wykonywania kary pozbawienia wolności na rodzimych koncepcjach, odrzucając stalinowskie¹¹.

Więziennictwo polskie od początku reform po 1956 roku i później pozostawało pod wpływem działalności Zakładu Prawa Karnego Wykonawczego w Łodzi wprost poprzez już wspomniane przedsięwzięcia, jak również pośrednio poprzez jego wyraźny reformatorski nurt naukowy związany z penitencjarystyką. W tym roku tj. 2017 Zakład Prawa Karnego Wykonawczego będzie obchodzić jubileusz 60-lecia swego istnienia. Uchwalony w roku 1969 Kodeks karny wykonawczy nie zakończył tego procesu. Na kształtowanie się coraz bardziej nowoczesnego obrazu polskiego więziennictwa duży wpływ miała pionierska rozprawa naukowa prof. Stefana Lelenta pt. *Indywidualizacja wykonania kary pozbawienia wolności*¹². Wyzwała ogromną potrzebę badań, które były realizowane przez pracowników, psychologów, pedagogów resocjalizacyjnych. Badania te służyły urzeczywistnieniu naczelnej zasady wykonywania kary pozbawienia wolności, jaką jest zasada indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności. Środowisko naukowe związane z Zakładem Prawa Karnego Wykonawczego Uniwersytetu Łódzkiego przez okres 30 lat (1959–1989) współpracowało, otaczało opieką naukową ogólnopolski studencki ruch penitencjarny, a w szczególności studencki ruch penitencjarny zrzeszony w Międzywydziałowym Kole Penitencjarnym Uniwersytetu Łódzkiego.

3. Studencki Naukowy Ruch Penitencjarny Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1959–1989

Środowisko naukowe Uniwersytetu Łódzkiego związane z powołanym w roku 1957 Zakładem Prawa Karnego wykonawczego, pomimo zmiennych jego losów¹³, związane było przez 30 lat z ogólnopolskim studenckim ruchem penitencjarnym.

11 K. Pawlak, *Polski biograficzny słownik penitencjarny*, Kalisz 2008, s. 99; więcej: por. M. Porowski, M. Tygielski (red.), *Profesor Stanisław Walczak. Promotor reform więziennictwa w latach 1957–1969*, Legnica 2012.

12 S. Lelental, *Indywidualizacja wykonywania kary pozbawienia wolności*, Łódź 1970.

13 S. Lelental, *Profesor Emil Stanisław Rappaport...*, s. 5–22; Zakład Prawa Karnego Wykonawczego powstał w 1957 r., następnie zlikwidowany w 1960 r., w 1973 r. jego działalność reaktywowano.

Historycy opisujący ten szczególny fenomen, który funkcjonował w państwie totalitarnym, zauważają, że Uniwersytet Łódzki należał do jednych z najbardziej zaangażowanych uniwersytetów w Polsce w rozwój, wsparcie, opiekę naukową studentów naukowego ruchu penitencjarnego. Ruch ten otrzymywał pomoc ze strony autorytetów naukowych tej uczelni: prof. E. St. Rappaporta, S. Pławskiego, S. Lelental. Na uwagę zasługuje list prof. E. St. Rapaporta do Ministra Sprawiedliwości z poparciem działalności studenckich kół penitencjarnych¹⁴. Prof. S. Lelental osobiście współpracował z tym ruchem, był bowiem kierownikiem licznych ogólnopolskich obozów kół penitencjarnych, ogólnopolskich zjazdów kół penitencjarnych, seminariów środowiskowych. W uznaniu za ponad 20-letnią opiekę nad studenckim ruchem penitencjarnym, zorganizowanie kilkunastu studenckich ogólnopolskich obozów letnich został wyróżniony Medalem Zrzeszenia Studentów Polskich „Za zasługi dla rozwoju studenckiego ruchu naukowego”¹⁵. Na kartach historii tego ruchu zapisali się również najbliżsi współpracownicy i wychowankowie Profesora: dr Iwona Brulikowska oraz dr Aleksandra Tomporek. Nie jest moim zadaniem omówienie historii tego ruchu, przybliżenie jego bardzo oryginalnego charakteru, który już w tej formie nigdy się nie powtórzył. Został on w sposób dość dostatecznie zidentyfikowany i opisany zwłaszcza w publikacjach Tadeusza Kostewicza¹⁶, Mirosława Góreckiego¹⁷ oraz w bardzo wielu przyczynkarskich publikacjach w szczególności na łamach „Gazety Penitencjarnej”, „Gazety Sądowej i Penitencjarnej”, „W Służbie Penitencjarnej”, „Prawie i Życiu”, „Wieści”, „Kronikach Przeglądu Penitencjarnego i Kryminologicznego”, „Przeglądzie Więziennictwa”. Chciałam jednak zwrócić uwagę na powszechność tego ruchu, jego rolę w diagnozowaniu zjawisk, które były niedostępne dla świata nauki, ale w jakimś sensie wpływały na politykę penitencjarną.

Główną motywacją podejmowania działań przez studencki ruch penitencjarny była ciekawość poznania świata niedostępnego, zamkniętego dla zwykłych ludzi, a przede wszystkim ludzi nauki, potrzeba poznania zjawisk, które dzieją się za murami więziennymi i być może wpływania na ich zmiany. M. Górecki zauważa, że „głównym podwodem zainteresowania się więziennictwem była enigmatyczność tej instytucji, która przez wiele lat stanowiła zautonomizowaną enklawę niedostępną dla osób spoza grona profesjonalistów”¹⁸. Członkowie kół penitencjarnych byli jedyną grupą społeczną mającą wstęp na teren zakładów karnych¹⁹ w latach

14 T. Kostewicz, *Studencki ruch penitencjarny – szkic do historii*, [w:] A. Marek (red.), *Księga Jubileuszowa więziennictwa polskiego 1918–1988*, Warszawa 1990, s. 321.

15 K. Indecki, *Działalność naukowa i dydaktyczna profesora Stefana Lelental, [w:] K. Indecki (red.), Aktualne problemy prawa karnego, kryminologii i penitencjarystyki. Księga ofiarowana profesorowi Stefanowi Lelentalowi*, Łódź 2004, s. 8–19.

16 T. Kostewicz, *Studencki...*, s. 300–333.

17 M. Górecki, *Wolontariat osobliwy – przyczynek do historii Między-Wydziałowych Studenckich Kół Penitencjarnych*, [w:] M. Porowski, M. Tygielski (red.), *Profesor Stanisław Walczak...*

18 M. Górecki, *Studencki ruch penitencjarny*, „Forum Penitencjarne” 2013, Nr 2, s. 35.

19 T. Kostewicz, *Studencki...*, s. 327.

1959–1989. Ten dostęp był w pewnym zakresie kontrolowany i wykorzystywany przez opiekunów kół penitencjarnych dla celów naukowych. Podstawowymi formami działalności ruchu studenckich kół penitencjarnych były ogólnopolskie obozy kół penitencjarnych, ogólnopolskie zjazdy naukowe kół penitencjarnych oraz seminaria środowiskowe. Studencki ruch penitencjarny pod koniec lat osiemdziesiątych był ruchem powszechnym w Polsce, koła penitencjarne działały we wszystkich krajowych uniwersytetach. Rodzi się więc pytanie, co pozostawił po sobie ruch ten w formule lat 1959–1989, jaką spełnił funkcję i rolę w historii polskiego więziennictwa. Studencki ruch penitencjarny wypełnił bardzo ważną misję, która wówczas przez kogoś innego (inną instytucję) była niemożliwa do spełnienia. Stanowił namiastkę kontroli społecznej. „Niezależnie od swoich osiągnięć koła penitencjarne były osobliwą formą kontroli społecznej więzień i udziału wolontariuszy w pracy ze skazanymi, kiedy tę drugą zamknięto przed działaniami stowarzyszeń patronackich”²⁰. Uczestnicy studenckiego ruchu penitencjarnego przeprowadzali badania ankietowe na terenie zakładów, wynikające z nich wnioski w postaci postulatów przekazywali centralnym władzom administracji więziennej. Byli również autorami raportów, najsłynniejszy z nich to „Studencki raport o stanie więziennictwa” opracowany podczas trwania XXII Ogólnopolskiego Obozu Naukowego, który odbył się w Szczytnie w 1981 r. Jednym z autorów raportu była studentka Międzywydziałowego Koła Penitencjarnego Uniwersytetu Łódzkiego – Maria Jotkiewicz²¹. Studencki Ruch Penitencjarny miał duże zasługi w realizacji postulatu zgłoszonego pod adresem Zakładu Prawa Karnego Wykonawczego w Łodzi przez Centralny Zarząd Więziennictwa w 1957 r., a dotyczącego zachęcania i kierowania absolwentów Wydziału Prawa do pracy w zakładach karnych²². Wielu byłych działaczy studenckich klubów penitencjarnych podejmowało pracę w Służbie Więziennej jako stypendyści Ministerstwa Sprawiedliwości. Absolwenci prawa, psychologii, pedagogiki zatrudniani w więziennictwie tworzyli ruch penitencjarny w jednostkach więziennych w postaci Penitencjarnych Klubów Dyskusyjnych, których idea powołania ich do życia zrodziła się na II Ogólnopolskim Obozie Kół Penitencjarnych w 1960 r. w Czarnem²³.

Udział studenckiego naukowego ruchu penitencjarnego Uniwersytetu Łódzkiego i jego roli w ogólnopolskim ruchu został przybliżony w literaturze²⁴. Międzywydziałowe Koło Penitencjarne Uniwersytetu Łódzkiego pod opieką prof.

20 M. Górecki, *Studencki...*, s. 34.

21 A. Rzepliński (red.), *Studencki raport o stanie więziennictwa*, Warszawa 1981.

22 E. St. Rappaport, *Z działalności...*, s. 137–138, por. T. Kostewicz, *Już wkrótce 100 stypendystów CZW, „W Służbie Penitencjarnej”* 1961, Nr 4, s. 3.

23 T. Kostewicz, *Studencki...*, s. 327; więcej: J. Nawój, *Penitencjarne Kluby Dyskusyjne w historii polskiego więziennictwa*, [w:] Z. Jasiński, A. Kurek, D. Widelak (red.), *W dziewięćdziesięciolecie polskiego więziennictwa. Księga Jubileuszowa*, Opole 2008, s. 359–379.

24 A. Nawój-Śleszyński, *Studencki naukowy ruch penitencjarny Uniwersytetu Łódzkiego – tradycja i teraźniejszość*, [w:] K. Jędrzejak, M. Kalaman, R. Poklek (red.), *20 lat działalności Polskiego Towarzystwa Penitencjarnego. Refleksje i impresje jubileuszowe*, Kalisz 2013, s. 192–205.

S. Lelentalą i dr I. Brulikowskiej należało do kół, które zorganizowało najwięcej obozów środowiskowych, wyprzedzały je tylko środowisko wrocławskie, krakowskie i toruńskie. Studenci środowiska łódzkiego aktywnie uczestniczyli w zjazdach i seminariach naukowych. Na I Ogólnopolskim Zjeździe Naukowych Kół Penitencjarnych w Toruniu w 1962 r.²⁵ Międzywydziałowe Koło Penitencjarne Uniwersytetu Łódzkiego zaprezentowało zespołowe opracowanie dotyczące leczenia odwykowego alkoholików w zakładach karnych. Na uwagę zasługuje fakt, że w następnym roku w Ośrodku Pracy więźniów w Łodzi-Sikawa rozpoczął działalność pierwszy eksperymentalny oddział leczenia odwykowego dla więźniów alkoholików odbywających kary krótkoterminowe wymierzone na mocy przepisów ustawy przeciwalkoholowej z 1959 r.²⁶ Nie ma bezpośrednich dowodów, że istnieje jakiś związek pomiędzy tymi wydarzeniami, jednak początki zainteresowania, zarówno w aspekcie praktycznym, jak i teoretycznym problemami alkoholowymi osób skazanych na karę pozbawienia wolności można wiązać ze środowiskiem naukowym Łodzi. Doświadczenie leczenia odwykowego w Ośrodku Pracy w Więzieniu Łódź-Sikawa służyły kształtowaniu się więziennego modelu leczenia odwykowego²⁷, który to nawiązywał do idei resocjalizacyjnej wykonywania kary pozbawienia wolności, która zaczęła się zarysowywać w polskiej penitencjarystyce od końca lat 50. Działalność Międzywydziałowego Koła Penitencjarnego Uniwersytetu Łódzkiego była widoczna przez cały okres w latach 1959–1989. W 1966 r. w Łodzi odbył się III Ogólnopolski Zjazd Naukowy zorganizowany przez Międzywydziałowe Koło Penitencjarne Uniwersytetu Łódzkiego. XXIV Obóz Naukowy Studenckich Kół Naukowych, którego tematem były przestępstwa popełniane przez skazanych odbywających kary pozbawienia wolności, odbył się w 1983 r. w Zakładzie Karnym w Sieradzu związanym z więziennictwem łódzkim²⁸.

Studencki ruch penitencjarny przejawiał swoją aktywność nie tylko w krytyce systemu penitencjarnego, ale również krytyce programów nauczania na wydziałach prawa, programów powodujących, że ani sędzia skazujący na karę pozbawienia wolności, ani prokurator domagający się jej zastosowania nie mieli pojęcia o treści tej kary, procesie i warunkach jej wykonywania, a także jej skutkach²⁹. Ruch ten miał wpływ na zarówno postulaty reformy więziennictwa, jak i przygotowanie studentów do wykonywania zawodów prawniczych: sędziów i prokuratorów.

Lata 1959–1989 były okresem otwartości więzień – nie dla wszystkich. Korzyściami z nich przede wszystkim studenci. Krytyczne postawy wobec więziennictwa,

25 T. Kostewicz, *Studencki...*, s. 311

26 T. Kolarczyk, *Działalność przeciwalkoholowa więziennictwa*, „Przegląd Penitencjarny i Kryminologiczny” 1985, Nr 7, s. 45.

27 J. Rościszewski, *Leczenie w oddziale odwykowym dla więźniów alkoholików przy Ośrodku Pracy dla Więźniów w Łodzi-Sikawa*, „Problemy Alkoholizmu” 1968, Nr 3, s. 8–9; J. Szczepańska, *Sprawozdanie z kursokonferencji nt. leczenia natłogowego alkoholizmu w warunkach więziennych*, „Przegląd Penitencjarny” 1967, Nr 1, s. 104–109.

28 T. Kostewicz, *Studencki...*, s. 321.

29 *Ibidem*, s. 323–324.

formułowane przez studentów potrzeby jego reformowania wynikały w dużej mierze z postaw kadry naukowej będącej zdecydowanie rzecznikami reformy więziennictwa, a później jej współtwórcami.

Współpraca nauki z więziennictwem w omawianych latach w dużej mierze była możliwa poprzez studencki naukowy ruch penitencjarny. Nie była to jedyna forma współpracy, ale jedyna forma sformalizowana mająca niejako charakter zinstytucjonalizowany. Możliwości realizacji zainteresowań naukowych przez pracowników naukowych były różne w różnych okresach tego fragmentu historii penitencjarystyki.

Nadchodzące lata 1990–2015 przyniosły otworzenie więzień dla wszystkich zainteresowanych problematyką penitencjarną. Owo otwarcie stało się jednym z filarów reformy więziennictwa polegającej na przejściu od więzienia totalitarnego do prospołecznego³⁰. W tych nowych warunkach zanikało zapotrzebowanie na dotychczasową formułę studenckiego ruchu penitencjarnego. Naukowe Koła Penitencjarne w nowej rzeczywistości poszukiwały nowej formuły swojej działalności. Niezależnie od tego faktu nadal pozostały bardzo ważną platformą współpracy więziennictwa z jednostkami organizacyjnymi wyższych uczelni, które były zainteresowane reformowaniem, usprawnianiem, unowocześnianiem polskiego systemu penitencjarnego.

4. Współpraca Zakładu Prawa Karnego Wykonawczego Uniwersytetu Łódzkiego z Okręgowym Inspektoratem Służby Więziennej w Łodzi

Na początku przemian ustrojowych, tj. w latach 1990–1996, jednostki organizacyjne Służby Więziennej regionu łódzkiego podlegały Okręgowemu Zarządowi Zakładów Karnych w Łodzi, natomiast od roku 1996 do chwili obecnej Okręgowemu Inspektoratowi Służby Więziennej, nowej strukturze pośredniczącej, wprowadzonej ustawą z 26 kwietnia 1996 r. o Służbie Więziennej. Współpraca dwóch instytucji, tj. Zakładu Prawa Karnego Wykonawczego w Łodzi z Okręgowym Inspektoratem Służby Więziennej, realizowana była w postaci tradycyjnych form, tj. wizyt i praktyk studentów w jednostkach penitencjarnych, kontaktów naukowców uniwersyteckich z jednostkami więziennymi, które były terenem badań naukowych. Przedstawiciele nauki i praktyki penitencjarnej brali udział w konferencjach poświęconych wykonywaniu kary pozbawienia wolności. Ważnym wy-

30 P. Moczydłowski, *Więziennictwo – od systemu totalitarnego do demokratycznego*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 1994, Nr 8, s. 3–15.

darzeniem był I Kongres Penitencjarny, który odbył się w Centralnym Ośrodku Szkolenia Służby Więziennej (COSSW) w Kaliszu w 1996 r. W tym i następnych kongresach uczestniczyli praktycy i naukowcy środowiska łódzkiego. Studencki penitencjarny ruch naukowy na początku nowego okresu w historii polskiego więziennictwa nie znajdował miejsca w formule, która była charakterystyczna dla lat 1959–1989. Tempo przemian i reform więziennictwa na początku przemian ustrojowych było olbrzymie, w szczególności gdy Dyrektorem Centralnego Zarządu Zakładów Karnych (CZZK) był dr Paweł Moczydłowski. W tej sytuacji studenckie koła penitencjarne musiały poszukiwać nowej formuły swojej aktywności i działalności. Nie pojawiły się zbyt szybko w tym czasie na uczelniach i jednostkach penitencjarnych. W celu „ratowania” dorobku studenckich kół naukowych oraz dyskusyjnych klubów penitencjarnych powstała koncepcja powołania stowarzyszenia penitencjarnego³¹, w COSSW w Kaliszu w 1990 r., natomiast rok później, tj. 16 maja 1991 r., Sąd Wojewódzki w Kaliszu zarejestrował Polskie Towarzystwo Penitencjarne³², które w roku 2016 obchodziło 25-lecie. Towarzystwo to nie zastąpiło studenckiego ruchu penitencjarnego, który z czasem się odrodził. Współpracy Uniwersytetu Łódzkiego z Okręgowym Inspektoratem Służby Więziennej zaczęło sprzyjać Porozumienie, które zostało podpisane 8 lipca 2005 r. przez Rektora Uniwersytetu Łódzkiego i Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Łodzi.

4.1. Porozumienie o współpracy z 8 lipca 2005 r. pomiędzy Uniwersytetem Łódzkim a Okręgowym Inspektoratem Służby Więziennej

Współpraca dwóch instytucji, tj. Uniwersytetu Łódzkiego z jednostkami więziennymi podległymi Okręgowemu Inspektoratowi Służby Więziennej w Łodzi, po 1989 r. odbywała się na zasadzie dobrowolności, otwartości. Do tego czasu ta współpraca była reglamentowana i lustrowana przez więziennictwo. Po pewnym okresie współpracy pojawiła się potrzeba bardziej ściślejszej, ale bardziej sformalizowanej współpracy pomiędzy tymi dwoma instytucjami. Inicjatorem takiej nowej jakości współpracy był Dyrektor Okręgowy Służby Więziennej w Łodzi, który pismem z 16 maja 2005 r. UI/P-072/11/05/1103 zwrócił się z propozycją do Rektora Uniwersytetu Łódzkiego o zawarcie porozumienia. Dyrektor Okręgowy Służby Więziennej w Łodzi w następujący sposób uzasadnił swoją propozycję:

Od wielu lat dyrektorzy zakładów karnych i aresztów śledczych umiejscowionych na terenie Województwa Łódzkiego, starają się współpracować z poszczególnymi pracownikami naukowymi Uniwersytetu Łódzkiego. Również Okrę-

31 J. Korecki, *Droga do Polskiego Towarzystwa Penitencjarnego, Polskie Towarzystwo Penitencjarne wczoraj i dziś. X lat działalności 1991-2001*, Kalisz 2002, s. 10.

32 Wykaz członków założycieli Polskiego Towarzystwa Penitencjarnego, *Polskie Towarzystwo Penitencjarne wczoraj i dziś. X lat działalności 1991-2001*, Kalisz 2002, s. 70–71.

gowy Inspektorat Służby Więziennej w Łodzi korzystał wielokrotnie z wiedzy profesorów Wydziału Prawa oraz Wydziału Nauk o Wychowaniu. Współpraca ta ukierunkowana była szczególnie na umożliwienie przeprowadzenia badań naukowych na terenie jednostek penitencjarnych oraz realizacji praktyk studenckich w zakładach karnych i aresztach śledczych, przez studentów Uniwersytetu Łódzkiego. Ze swej strony, jako Łódzkiej Służby Więziennej uważam, że systematyczna, stała i wielowymiarowa współpraca pomiędzy naszymi instytucjami przyniosłaby wiele korzyści obu stronom. Pomogłaby połączyć teorię z praktyką, co zawsze jest inspirujące dla instytucji naukowych, ale również niezwykle pożyteczne dla praktyków, którzy w bezpośrednich działaniach mogliby posługiwać się osiągnięciami naukowymi³³.

Dnia 8 lipca 2005 roku podpisano Porozumienie³⁴ o współpracy między Uniwersytetem Łódzkim a Okręgowym Inspektoratem Służby Więziennej w Łodzi. W dokumencie tym został określony zakres współpracy, a mianowicie:

- prowadzenie na terenie jednostek penitencjarnych podległych Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Łodzi badań naukowych przez pracowników naukowych, studentów (więźniów i funkcjonariuszy Służby Więziennej);
- procedury udostępniania danych statystycznych, dotyczących osób pozbawionych wolności i funkcjonariuszy więziennych;
- procedury udostępniania wyników badań naukowych prowadzonych w jednostkach penitencjarnych;
- udział przedstawicieli stron w organizowanych konferencjach, sympozjach, odczytach, szkoleniach, zajęciach dydaktycznych mających na celu zapoznanie się funkcjonariuszy Służby Więziennej z najnowszymi wynikami badań, zapoznanie się pracowników i studentów Uniwersytetu Łódzkiego z bieżącą praktyką penitencjarną;
- koordynowanie organizacji i realizacji praktyk studenckich w jednostkach penitencjarnych;
- współpraca w zakresie realizowania w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej stażów absolwenckich dla absolwentów Uniwersytetu Łódzkiego.

Porozumienie to jest doskonałym narzędziem doskonalenia współpracy tych dwóch instytucji. Ten potencjał pogłębiania współpracy nie jest jednak, jak się wydaje, w pełni wykorzystany. Należy zwrócić uwagę, że współpraca, która obejmuje porozumienie, dotyczy zagadnień związanych z prawem karnym wykonawczym, psychologią i pedagogiką resocjalizacyjną. W praktyce ma to wyraz we współpracy naukowców, studentów związanych z Wydziałem Prawa i Administracji,

33 Pismo Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Łodzi do Rektora Uniwersytetu Łódzkiego OI/P-072/11/05/1103 z 16 maja 2005 r. w sprawie zawarcia porozumienia (niepublikowane).

34 Porozumienie o współpracy zawarte w dniu 8 lipca 2005 r. pomiędzy Uniwersytetem Łódzkim reprezentowanym przez profesora dr hab. Wiesława Pusia – Rektora Uniwersytetu Łódzkiego a Okręgowym Inspektoratem Służby Więziennej w Łodzi, reprezentowanym przez pułkownika Krzysztofa Kaczyńskiego – dyrektora Okręgowej Służby Więziennej w Łodzi (niepublikowane).

a w szczególności z Zakładem Prawa Karnego Wykonawczego oraz Wydziałem Nauki o Wychowaniu z Okręgowym Inspektoratem Służby Więziennej w Łodzi oraz jednostkami penitencjarnymi jemu podległymi.

Współpraca tych dwóch instytucji ma wiele form³⁵ i postaci, które nie zawsze są w udokumentowane, jej rozmiary trudno wyliczyć. Wyrazem systematycznej współpracy, która jest widoczna i wymierna, są studenckie koła naukowe działające przy Wydziale Prawa i Administracji i przy Wydziale Nauk o Wychowaniu.

4.2. Studenckie Naukowe Koło Penitencjarne przy Zakładzie Prawa Karnego Wykonawczego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego

Studencki naukowy ruch penitencjarny nie odrodził się w formule i na zasadach, w jakich działał w latach 1959–1989. Jego odrodzenie następowało powoli, pierwsze odznaki można zauważyć dopiero w roku 2000. To zjawisko nie było odosobnione w całej Polsce. Zdaniem niektórych autorów³⁶ dawna formuła działalności penitencjarnych kół naukowych wyczerpała się. Trzeba było poszukać nowej, ponadto określić rolę, jaką miałyby spełnić w nowych warunkach ustrojowych, reformującego się więziennictwa polskiego. Tempo rozwoju naukowych studenckich kół penitencjarnych nie jest współmierne do tempa przemian w polskim więziennictwie. Pod koniec 2011 roku w całej Polsce działało 10 studenckich kół penitencjarnych³⁷, cztery lata później na stronach internetowych udało się ich znaleźć 22³⁸. Obecnie ruch ten przechodzi okres utrwalenia swojej pozycji w strukturze różnych organizacji uniwersyteckich. Jednakże motywy uczestnictwa w tym ruchu mają charakter uniwersalny, ponieważ ciekawość zwiedzania, poznania takich instytucji jak więzienia jest naturalna. Zdaniem jednak profesora Zbigniewa Lasocika problem w tym zakresie istnieje. Można by więc zainteresować studentów takimi kwestiami jak związkami więzienia ze środowiskiem lokalnym czy też zmianami w Służbie Więziennej jako formacji, która niechętnie otwiera się na badania. Może obecne koła powinny być instrumentem dialogu pomiędzy społeczeństwem a więźniami? W końcu prof. Z. Lasocik stwierdza, że „Niech młodzi szukają właściwej formuły, my niezmiennie jesteśmy do ich dyspozycji”³⁹.

Na działalność penitencjarnych kół naukowych należy spojrzeć z trzech punktów widzenia: uczelni, studenta oraz Służby Więziennej. Studenci zainteresowani

35 M.in. wspólne konferencje, które odbyły się w ostatnich latach, w 2012 r. odbyła się konferencja nt. „Systemy wykonywania kary pozbawienia wolności w polskim prawie karnym”, w 2013, nt. „Teoretyczne i praktyczne aspekty stosowania dozoru elektronicznego i warunkowego przedterminowego zwolnienia”.

36 Z. Lasocik, *W poszukiwaniu formuły*, wywiad G. Korwin-Szymanowskiego, „Forum Penitencjarne” 2015, Nr 1, s. 26.

37 A. Nawój-Śleszyński, *Studencki naukowy ruch...*, s. 200.

38 Z. Lasocik, *W poszukiwaniu...* s. 26–27.

39 *Ibidem*.

są więzieniem jako zjawiskiem niecodziennym, niedostępnym dla każdego. Na początku rozwoju tego ruchu ważnym motywem aktywności była potrzeba wiedzy, co się dzieje za murami więziennymi, a następnie wyrażenie opinii w sprawie potrzeby reformowania tej instytucji. Taka potrzeba dziś jest nie najważniejsza, procesy te toczą się niezależnie od opinii studentów, chociaż mogą być nieobojętne dla reformatorów. Z punktu widzenia uczelni ważną rolę spełniają studenckie penitencjarne koła naukowe, ponieważ studenci „doświadczając” więzienia podczas wizytacji, lepiej rozumieją sens dolegliwości kary pozbawienia wolności, na którą skazują sądy, której domagają się prokuratorzy, a przed którą bronią adwokaci. A zatem studenci prawa, którzy w przyszłości będą pełnić różne zawody prawnicze, w toku swej aktywności w kole naukowym mają szansę zapoznać się, czym jest więzienie, jak wpływa na funkcjonowanie człowieka, jego powrót do społeczeństwa po odbyciu kary. Dla mnie osobiście wprowadzenie studentów w to doświadczenie, które pozwala im zrozumieć, czym jest kara pozbawienia wolności, co jest jej treścią, w jakich warunkach jest wykonywane oraz jakie skutki przynosi należy do najistotniejszych celów działalności studenckiego naukowego koła penitencjarnego. Oczywiście ważne są również inne cele. Myślę, że pewne korzyści może przynieść ta działalność Służbie Więziennej, poprzez inne, świeższe spojrzenie przez nią na problemy wykonywania kary pozbawienia wolności.

Studenckie Naukowe Koło Penitencjarne przy Zakładzie Prawa Karnego Wykonawczego w Łodzi działa na podstawie Zarządzenia Nr 45 Rektora Uniwersytetu Łódzkiego z dnia 25 kwietnia 1995 r. w sprawie zasad tworzenia i funkcjonowania kół naukowych od 2007 r.⁴⁰ W maju roku 2011 władze statutowe koła zgłosiły akces do Ogólnopolskiej Rady Kół Naukowych działających przy Wydziale Prawa i Administracji⁴¹. Koło zrzesza studentów zainteresowanych więziennictwem oraz prawem karnym wykonawczym. Celem koła wg statutu jest rozwijanie wiedzy studentów z zakresu prawa karnego wykonawczego, penitencjarystyki i nauk pokrewnych, rozwój indywidualnych zainteresowań tymi dziedzinami prawa, rozwijanie kontaktów z penitencjarnym środowiskiem naukowym oraz Służbą Więzienną, współpraca z innymi kołami, integracja studentów Prawa i Administracji, a także członków kół naukowych innych Wydziałów Uniwersytetu Łódzkiego. Sposób realizacji celów koła określa statut. Koło realizuje cele przede wszystkim poprzez organizowanie wizyt w zakładach karnych, aresztach śledczych, kontakty z personelem jednostek penitencjarnych i osobami pozbawionymi wolności, współpracę z innymi kołami, udział w seminariach i konferencjach związanych z problematyką penitencjarną, prowadzenie działalności naukowej.

Duży wpływ na rozwój oraz aktywność Studenckiego Naukowego Koła Penitencjarnego przy Zakładzie Prawa Karnego Wykonawczego Uniwersytetu Łódzkiego ma otwartość i życzliwość kadry penitencjarnej jednostek więziennych podległych

40 Pismo Rektora Uniwersytetu Łódzkiego z dnia 5 lipca 2007 r. (D-16-5/2007 (niepublikowane)).

41 Ogólnopolska Rada Kół Naukowych przy Wydziale Prawa i Administracji powstała w 2006 r. Corocznie odbywają się Ogólnopolskie Zjazdy Kół Naukowych. W ogólnopolskiej Radzie brak sekcji penitencjarnej, orknwpia.jimdo.com (dostęp: 01.04.2016).

Okręgowemu Inspektoratowi Służby Więziennej w Łodzi. Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Łodzi został powołany na mocy Zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 sierpnia 1996 roku w sprawie siedzib, terytorialnego zasięgu i szczegółowego zakresu działania dyrektorów okręgowych oraz struktury organizacyjnej okręgowych inspektoratów Służby Więziennej (Dz.Urz.MS z 1996 r., Nr 5, poz. 29), które było następstwem wejścia w życie ustawy z dnia 26 kwietnia 1996 r. o Służbie Więziennej (tj. Dz.U. z 2002 r., Nr 207, poz. 1761 ze zm.). Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej koordynuje i nadzoruje działalność dwóch aresztów śledczych, sześciu zakładów karnych, w których przebywa około 5000 skazanych, ukaranych i tymczasowo aresztowanych, pełni w nich służbę około 1900 funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej⁴².

Studenci koła wizytowali jednostki penitencjarne, spotykali się z wychowawcami penitencjarnymi, psychologami więziennymi, pracownikami działu ochrony, byli obserwatorami posiedzeń sądu penitencjarnego, których wokandy odbywały się w AŚ w Łodzi i Zakładzie Karnym Nr 1 w Łodzi. W czasie całego okresu działalności koła studenci ponad trzydziestokrotnie wizytowali jednostki penitencjarne podległe Okręgowemu Inspektoratowi Służby Więziennej w Łodzi. W tych wizytach wzięło udział blisko 600 studentów – członków koła. Studenci mieli możliwość zapoznania się z funkcjonowaniem aresztów śledczych oraz zakładów karnych. Zapoznali się z różnymi typami i rodzajami zakładów karnych oraz systemami, w których jest wykonywana kara pozbawienia wolności. Mieli możliwość przybliżenia problemu wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym wobec sprawców przestępstw seksualnych z zaburzeniami preferencji seksualnych w Zakładzie Karnym Nr 2 w Łodzi⁴³.

Współpraca Zakładu Prawa Karnego Wykonawczego Uniwersytetu Łódzkiego z Okręgowym Inspektoratem Służby Więziennej w Łodzi ma wiele wątków i wartości. Jednymi z najcenniejszych są te, które odnoszą się do realizacji celów Studenckiego Naukowego Koła Penitencjarnego poprzez wizyty studentów w jednostkach penitencjarnych, które pozwoliły na uzupełnienie wiedzy akademickiej realizowanej poprzez standardowe programy.

42 www.sw.gov.pl (dostęp: 20.04.2016).

43 Spośród 22 oddziałów terapeutycznych dla osób z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo w 7 prowadzi się specjalistyczne oddziaływanie terapeutyczne dla sprawców przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, w których stwierdzono zaburzenia preferencji seksualnych w tym w ZK Nr 2 w Łodzi, por. J. Kudiuk, A. Zboina-Danowicz, *Funkcjonowanie oddziałów terapeutycznych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo*, [w:] T. Głowik (red.), *Oddziaływania penitencjarne i terapeutyczne w zakładach karnych i aresztach śledczych w 2010 r.*, Warszawa 2011, s. 78–88; M. Bartczak-Praczkowska, M. Pietrucha-Hassan, *Resocjalizacja poprzez terapię – postępowanie z osobami uzależnionymi o alkoholu oraz przejawiającymi zaburzenia preferencji seksualnych w polskim systemie penitencjarnym*, [w:] B. Stańdo-Kawecka, K. Krajewski (red.), *Problemy penologii i praw człowieka na początku XXI stulecia. Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Hołdy*, Warszawa 2011, s. 295–311.

Przede wszystkim wiedzy związanej z wykonywaniem najsurowszej sankcji karnej, która może być przydatna w przyszłej karierze zawodowej. Być może doświadczenia zdobyte podczas działalności w kole przyczynią się do ukształtowania pasji wykonywania zawodów związanych z poprawą życia człowieka w instytucji penitencjarnej. Mam nadzieję, że (być może) będzie pozytywnie oceniona w przyszłej pracy zawodowej, byłych studentów prawa, członków Studenckiego Naukowego Koła Penitencjarnego przy Zakładzie Prawa Karnego Wykonawczego.

5. Podsumowanie

Współpraca, współdziałanie Służby Więziennej ze szkołami wyższymi i placówkami naukowymi należy do ustawowych zadań Służby Więziennej. Ani ustawa o Służbie Więziennej, ani inne przepisy nie uszczegóławiają zasad tego współdziałania. Niemniej jednak współpraca Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Łodzi z Zakładem Prawa Karnego Wykonawczego w okresie dwudziestu ostatnich lat ma już swoją historię i wypracowane formy. Obydwie instytucje dostrzegają wspólny interes i korzyści płynące ze współpracy. Wyrazem czego jest porozumienie o współpracy zawarte 8 lipca 2005 r. pomiędzy Uniwersytetem Łódzkim a Okręgowym Inspektoratem Służby Więziennej w Łodzi.

Na współpracę pomiędzy Zakładem Prawa Karnego Wykonawczego Uniwersytetu Łódzkiego a jednostkami organizacyjnymi Służby Więziennej różnego stopnia należałoby spojrzeć z perspektywy historycznej. Bogate dziedzictwo tego współdziałania powinno owocować i wpływać na współczesną współpracę pomiędzy tymi dwoma instytucjami w czasie obecnym. Uniwersytet Łódzki posiada szczególną, uprzywilejowaną pozycję wśród pozostałych uniwersytetów Polski w zakresie współpracy z więziennictwem Polski we wszystkich okresach powojennej Polski, za wyjątkiem lat 1945–1956. Po przejściu pieczy nad więziennictwem z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych do Ministerstwa Sprawiedliwości ze strony Centralnego Zarządu Więziennictwa zostały sformułowane potrzeby pomocy i wsparcia w reformowaniu go pod adresem środowiska naukowego Uniwersytetu Łódzkiego. Na szczególne podkreślenie zasługuje rola St. E. Rappaporta – pierwszego kierownika Zakładu Prawa Karnego Wykonawczego, który osobiście angażował się w pomoc i wsparcie w reformowaniu polskiego więziennictwa. Następnym okresem historii współpracy pomiędzy tymi instytucjami to lata 1958–1989, okres izolowania w różnym stopniu nauki od problematyki więziennictwa. W tym jednak okresie następuje rozwój studenckiego ruchu penitencjarnego, który przybierał różne formy działalności. Należy jednak w tym miejscu przypomnieć, że w tym okresie w kraju jedynie członkowie kół penitencjarnych mieli wstęp na teren zakładów karnych. Studencki ruch penitencjarny pod koniec tego okresu obejmował wszystkie uniwersytety w Polsce. Ważną i znaczącą pozycję w tym ruchu miało

Międzywydziałowe Koło Penitencjarne przy Uniwersytecie Łódzkim. Ruch ten otrzymywał wsparcie ze strony naukowców cieszących się wówczas powszechnym zaufaniem, którzy byli zdecydowani wspierać reformy więziennictwa i w nich współuczestniczyć. Na szczególną rolę i pozycję w zakresie wsparcia ogólnopolskiego studenckiego ruchu penitencjarnego zasługuje prof. S. Lelental, od 1981 r. Kierownik Zakładu Prawa Karnego Wykonawczego, członek Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego, wiceprzewodniczący zespołu prawa karnego wykonawczego, którego efektem było uchwalenie przez Sejm w 1997 r. nowego k.k.w, współtwórca i animator łódzkiej szkoły prawa karnego wykonawczego.

Zmiany ustrojowe po 1989 roku przyniosły nowe możliwości współpracy Zakładu Prawa Karnego Wykonawczego z więziennictwem regionu łódzkiego. Powołanie w 1996 r. nowej struktury pośredniej w strukturach organizacyjnych więziennictwa w postaci Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Łodzi to nowy etap tej współpracy oparty o Porozumienie o współpracy z 2005 r. Dwudziestoletnią już współpracę należy ocenić wysoko, stanowi ona funkcję postaw, zaangażowania i oczekiwań tych dwóch stron w budowaniu nowoczesnego więziennictwa opartego o naukę, standardy międzynarodowe oraz oczekiwania społeczeństwa. Duże korzyści ze współpracy czerpie uczelnia w kształceniu studentów, wzbogacając ich wiedzę związana z wykonywaniem kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania. Dzieje się to poprzez liczne wizytacje w tych instytucjach podległych Okręgowemu Inspektoratowi Służby Więziennej w Łodzi studentów zrzeszonych w kołach naukowych działających przy Wydziale Prawa i Administracji i Wydziale Nauk o Wychowaniu. Otwartość łódzkiego więziennictwa jest również źródłem inspiracji oraz możliwości badań naukowych przez młodą kadre uniwersytecką.

Bibliografia

- Bartczak-Praczkowska M., Pietrucha-Hassan M., *Resocjalizacja poprzez terapię – postępowanie z osobami uzależnionymi o alkoholu oraz przejawiającymi zaburzenia preferencji seksualnych w polskim systemie penitencjarnym*, [w:] Stańdo-Kawecka B., Krajewski K. (red.), *Problemy penologii i praw człowieka na początku XXI stulecia. Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Hołdy*, Warszawa 2011.
- GKS, *Studenckie Koła Penitencjarne*, „Forum Penitencjarne” 2015, Nr 1.
- Górecki M., *Studencki ruch penitencjarny*, „Forum Penitencjarne” 2013, Nr 2.
- Górecki M., *Wolontariat osobliwy – przyczynek do historii Między-Wydziałowych Studenckich Kół Penitencjarnych*, [w:] Porowski M., Tygielski M. (red.), *Profesor Stanisław Walczak promotor reform więziennictwa polskiego 1957–1969*, Legnica 2012.
- Indecki K., *Działalność naukowa i dydaktyczna profesora Stefana Lalentala*, [w:] Indecki K. (red.), *Aktualne problemy prawa karnego, kryminologii i penitencjarystyki. Księga ofiarowana profesorowi Stefanowi Lentalowi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2004.
- Kolarczyk T., *Działalność przeciwalkoholowa więziennictwa*, „Przegląd Penitencjarny i Kryminologiczny” 1985, Nr 7.
- Korecki J., *Droga do Polskiego Towarzystwa Penitencjarnego. Polskie Towarzystwo Penitencjarne wczoraj i dziś. X lat działalności 1991–2001*, Kalisz 2002.

- Kostewicz T., *Już wkrótce 100 stypendystów CZW, „W Służbie Penitencjarnej”* 1961, Nr 4.
- Kostewicz T., *Studencki ruch penitencjarny – szkic do historii*, [w:] Marek A. (red.), *Księga Jubileuszowa Więziennictwa Polskiego 1918–1988*, Warszawa 1990.
- Kudiuk J., Zboina-Danowicz A., *Funkcjonowanie oddziałów terapeutycznych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo*, [w:] Głowik T. (red.), *Oddziaływania penitencjarne i terapeutyczne w zakładach karnych i aresztach śledczych w 2010 r.*, Warszawa 2011, s. 78–88.
- Lasocik Z., *W poszukiwaniu formuły*, wywiad G. Korwin-Szymanowskiego, „Forum Penitencjarne” 2015, Nr 1.
- Lelental S., *Kodeks karny wykonawczy – idea i droga do uchwalenia*, [w:] Lelental S. (red.), *Dwadzieścia lat Kodeksu karnego wykonawczego i perspektywy dalszego rozwoju prawa karnego wykonawczego w Polsce*, Materiały konferencji naukowej, Kalisz 25–27.10.1990.
- Lelental S., *Indywidualizacja wykonywania kary pozbawienia wolności*, Łódź 1970.
- Lelental S., *Profesor Emil Stanisław Rappaport – uczonek, kodyfikator, organizator i uczestnik międzynarodowego ruchu naukowego, inicjator kodeksu karnego wykonawczego, kierownik pierwszego w Polsce Zakładu Prawa Karnego Wykonawczego*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, Nr 98, s. 5–22.
- Moczydłowski P., *Więziennictwo – od systemu totalitarnego do demokratycznego*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 1994, Nr 8.
- Nawój-Śleszyński A., *Studencki naukowy ruch penitencjarny Uniwersytetu Łódzkiego – tradycja i teraźniejszość*, [w:] Jędrzejak K., Kalamán M., Poklek R. (red.), *20 lat działalności Polskiego Towarzystwa Penitencjarnego. Refleksje i impresje jubileuszowe*, Kalisz 2013.
- Nawój J., *Penitencjarne Kluby Dyskusyjne w historii polskiego więziennictwa*, [w:] Jasiński Z., Kurek A., Widelak D. (red.), *W dziewięćdziesięciolecie polskiego więziennictwa. Księga Jubileuszowa*, Opole 2008.
- orknwpia.jimdo.com (dostęp: 01.04.2016).
- Pawlak K., *Polski biograficzny słownik penitencjarny*, Kalisz 2008.
- Pol K., *Poczet prawników polskich*, Warszawa 2000.
- Porowski M., Tygielski M. (red.), *Profesor Stanisław Walczak. Promotor reform więziennictwa w latach 1957–1969*, Legnica 2012.
- Przesławski T., *Służba Więzienna w Polsce. Administracja i podstawy działania*, Warszawa 2014.
- Rappaport E. St., *Aktualne problemy więziennictwa PRL*, „Przegląd Więziennictwa” 1959, Nr 1.
- Rappaport E. St., *O nowy system ustawodawstwa kryminalnego – Kodeks karny wykonawczy*, Warszawa 1930.
- Rappaport E. St., *Z działalności Zakładu Prawa Karnego Wykonawczego Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1957–1959*, „Przegląd Więziennictwa” 1959, Nr 4.
- Rościszewski J., *Leczenie w oddziale odwykowym dla więźniów alkoholików przy Ośrodku Pracy dla Więźniów w Łodzi-Sikawa*, „Problemy Alkoholizmu” 1968, Nr 3.
- Rzepliński A. (red.), *Studencki raport o stanie więziennictwa*, Warszawa 1981.
- Szczepańska J., *Sprawozdanie z kursokonferencji nt. Leczenia nałogowego alkoholizmu w warunkach więziennych*, „Przegląd Penitencjarny” 1967, Nr 1.
- Szymanowski T., Migdał J., *Prawo karne wykonawcze i polityka penitencjarna*, Warszawa 2014.
- T.K., *Cenna inicjatywa*, „Przegląd Więziennictwa” 1960, Nr 1.

Dokumenty

- Pismo Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Łodzi do Rektora Uniwersytetu Łódzkiego OI/P-072/11/05/1103 z 16 maja 2005 r. w sprawie zawarcia porozumienia (niepublikowane).
- Pismo Rektora Uniwersytetu Łódzkiego z dnia 5 lipca 2007 r. (D-16-5/2007 – niepublikowane).
- Porozumienie o współpracy zawarte w dniu 8 lipca 2005 r. pomiędzy Uniwersytetem Łódzkim reprezentowanym przez profesora dr hab. Wiesława Pusia – Rektora Uniwersytetu Łódzkiego

a Okręgowym Inspektorem Służby Więziennej w Łodzi, reprezentowanym przez pułkownika Krzysztofa Kaczyńskiego – dyrektora Okręgowej Służby Więziennej w Łodzi (niepublikowane).
Wykaz członków założycieli Polskiego Towarzystwa Penitencjarnego, Polskie Towarzystwo Penitencjarne wczoraj i dziś. X lat działalności 1991–2001, Kalisz 2002.

Akty prawne

Ustawa z dnia 11 września 1956 r. o przejściu więziennictwa do zakresu działania Ministra Sprawiedliwości (Dz.U. z 1956 r., Nr 41, poz. 188).

Ustawa z dnia 10 grudnia 1959 r. o zwalczaniu alkoholizmu (Dz.U. 69 z 1959 r., poz. 434).

Ustawa z dnia 26 kwietnia 1996 r. o Służbie Więziennej (t.j. Dz.U. z 2002 r., Nr 207, poz. 1761).

Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. z 2010 r., Nr 79, poz. 5230).

Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 sierpnia 1996 r. w sprawie siedzib, terytorialnego zasięgu i szczegółowego zakresu działania dyrektorów okręgowych oraz struktury organizacyjnej okręgowych inspektoratów Służby Więziennej (Dz.Urz.MS z 1996 r., Nr 5, poz. 29).